

ISAJON SULTONNING “ALISHER NAVOIY” ROMANI MISOLIDA ALISHER NAVOIYNING HAYOTI VA IJODINING O‘RGANILISHI

Muxanova Maftuna Ergash qizi
Urganch davlat universiteti magistranti

Annotatsiya: Bu maqolada Isajon Sulton qalamiga mansub "Alisher Navoiy" romani haqida fikr va mulohazalar yuritiladi. Uning Navoiy haqidagi boshqa badiiy asarlar bilan ba'zi farqlari haqida aytib o'tiladi.

Annotation: This article contains thoughts and comments about the novel "Alisher Navoi" written by Isajon Sultan. Some of its differences with other works of art about Navoi are mentioned.

Аннотация: В данной статье собраны мысли и комментарии по поводу романа Исаджона Султана «Алишер Навои». Упоминаются некоторые его отличия от других художественных произведений о Навои.

Kalit so'zlar: Alisher Navoiy, roman, tarixiy asar, hayoti va ijodi.

Key words: Alisher Navoi, novel, historical work, life and work.

Ключевые слова: Алишер Навои, роман, историческое произведение, жизнь и творчество.

G'azal mulkining sultoni deya e'tirof etiladigan hazrat Alisher Navoiyning hayoti va ijodini o'rganish bu zotning tiriklik davrlaridayoq boshlangan. Xususan, o'z davrining mashhur tarixnavisi Xondamir ham o'zining "Makorim ul-axloq" asarida ul zotning hayoti va ijodi, xarakter xususiyatlari haqida ko'plab hikoyatlarni va misollarni keltirib o'tadi. Buyuk shoh va shoir Zahiriddin Muhammad Bobur Nvaoiyga ta'rif berayotib shunday deydi: "Alisherbek naziri yo'q kishi erdi. Turkey til bila to she'r aytubturlar, hech kim oncha ko'p va xo'b aytqon ermas". Shuni ta'kidlash joizki, Navoiy hayoti va ijodiga oid asarlar va tadqiqotlar faqatgina o'z davri bilan, "Makorim ul-axloq" yoki "Boburnoma" bilan cheklanib qolmadi va qolmaydi ham.

Keying davrlarda maktab darsliklarimizda Mirkarim Osimning "Zulmat ichra nur" va Oybek qalamiga mansub "Navoiy" romanlari ulug' mutafakkirning hayot yo'lini o'rganish uchun badiiy manba bo'lib xizmat qilib kelmoqda. Va bugun ana shu badiiy salmoqdor asarlar soni yana bittaga ortdi va tom ma'noda Navoiy hayotining to'rt faslini o'zida mujassam qilgan muazzam bir asar yaratildi deyish mumkin. Ha, to'g'ri tushunganingizdek, gap asrimizning faylasuf yozuvchilaridan biri Isajon Sultonning "Alisher Navoiy" romani xususida. Asarni ilk qo'lga olganimdayoq shuni angladimki, muallif Navoiyga bugungi kun nazari bilan emas, uning o'z zamondoshiday, har bir xatti-harakatning tirik guvohi bo'lganday, har bir jumlaning qahramonlar tilidan o'zi eshitganday yondashgani asar tilidan yaqqol sezilib turibdi.

Eng avvalo, asarning anchadan buyon unutilib yuborilgan an'ana Allohga hamd qismi bilan boshlanishining o'ziyoq asarning "avvalg'ilarg'a o'xshamas"ligini aytib turibdi. Isajon sulton buyuk mutafakkir hayotiga faqat shu taraflama boshqacha nigoh tashlabgina qolmaydi, balki ul zotni ko'z oldimizda yangidan kashf etadi. Eng oldingi boblardan tortib to asarning oxirigacha ana shu kashfiyot asta-sekin ochila boshlaydi. Yozuvchi shoir hayotiga o'z nigohi bilan qaragan holda uning ilk bolalik davrlarini "G'aroyib us-sig'ar" ya'ni "Bolalik g'aroyibotlari" deb nomlaydi. Juda kichik yoshda bo'lishiga qaramasdan Alisherga Alloh taolo tomonidan cheksiz zakovat va aql-idrok berilganligi uning tog'asi Mirsaidga bergan savollari fonida dastlabki boblardayoq ochila boshlaydi. Alisherning atrofdagi har bir narsani diqqat bilan kuzatishi va har bir narsaga teran nazar solishini uning tog'asidan suv shunchalik sovuq bo'lishiga qaramasdan baliqlarning muzlab qolmaganining sababini so'rganida ayon bo'la boshlaydi. Yoinki, kurash tomoshalari uyushtirilayotgan maydondagi rangli qandlar sahnasiga to'xtalsak. Tog'asi uni oddiy bolalar singari shirinlik ko'rgani uchun yegisi keldi deb hisoblayotgan bir paytda yosh Alisher qandlarning mohiyatiga nazar solidi va har biri turli rangda bo'lganiga qaraganda ular turli ta'mga ega deya taxmin qiladi, taxminida yanglishmaydi ham.

Nazarimda, yozuvchi ilk boblardan oq bizni kelajakdagi ulug' mutasavvuf bilan asta-sekin tanishtira boradi. Yana barchamiz biladigan voqealardan biriga to'xtalsak: Alisherning buyuk tarixnavis Sharafiddin Ali Yazdiy bilan tanishuvi va uni qay tariqa hayratda qoldirishi. "Zulmat ichra nur" qissasida Navoiy buyuk tarixchini temuriyzodalarga bog'liq fikri bilan lol qoldiradi. "Alisher Navoiy" romanida esa Isajon Sulton bu voqeani butunlay boshqacha tasvirlaydi. Sharafiddin Ali Yazdiyning Navoiyning so'zlar mohiyatini anglash qobiliyati bilan lol qoldiradi:

- Nega Abu Lahab tirik chog'idayoq "halok bo'ldi" deb aytili?
- Endi uning o'lik-tirikligining ahamiyati yo'q, chunki hukmi qiyomatga qolmasdanoq o'qib bo'lindi.

Hali juda kichik bo'lishiga qaramasdan Alisher Qur'oni Karimni faqat ko'r-ko'rona yodlamaydi, balki uning har bir kalomini qalbining tub-tubiga joylab boradi. Muallif aynan shu tasvir orqali ham Navoiyning eng kichik paytlaridan boshlab so'zga qanchalar mas'uliyatli va teran nazar bilan boqqanligini ta'kidlaydi.

Xulosa qilib aytganda, "Alisher Navoiy" romani so'z mulkining sultonining hayoti va ijod yo'llarini chuqurroq anglash uchun yangi bir qadam, salmoqli bir yurush bo'ldi, deyish mumkin. Butun asarni o'qish davomida Isajon Sulton ko'plab tarixiy manbalarni quruqdan quruq o'rganib qolmasdan, har bir voqeani va suhbatni qalbidan o'tkazib yozganligini anglaydi kitobxon. Roman barcha tarixiy asarlarga qo'yiladigan ana shunday sodda, nihoyatda og'ir talabga javob bera oladi, desak mubolag'a bo'lmaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Isajon Sulton. Alisher Navoiy (roman). -[Matn] / - T.: "Innovatsion rivojlanish nashriyot-matbaa uyi", 2022. -476 bet.
2. Davronova Surayyo. Isajon Sultonning "Alisher Navoiy" romanida syujet va kompozitsiya (maqola). Ilmiy-amaliy anjuman. 2023. -6 bet.